

Adam Kagan

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB

WPLYW ZMIANY SYSTEMU WSPARCIA BEZPOŚREDNIEGO DLA FINANSÓW WIELKOTOWAROWYCH PRZEDSIĘBIORSTW ROLNYCH

IMPACT OF CHANGES IN THE DIRECT SUPPORT SCHEME ON THE FINANCES OF LARGE-SCALE AGRICULTURAL ENTERPRISES

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwo rolne, wynik finansowy netto, dopłaty bezpośrednie

Key words: agricultural enterprises, net financial result, direct payments

Abstrakt. Podjęto próbę oceny skutków wprowadzenia od 2015 roku nowego systemu wsparcia bezpośredniego i stawek płatności dla finansów wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych w Polsce. Na podstawie przeprowadzonej symulacji ustalono wysokość subwencji jaką prawdopodobnie uzyskają badane przedsiębiorstwa, a następnie porównano je z poziomem wsparcia naliczonego za 2013 rok. Stwierdzono, że w nowej perspektywie finansowej, poziom dotowania wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych ulegnie znacznemu zmniejszeniu na wskutek zmian instrumentów subwencjonowania i redukcji jednolitej płatności obszarowej dla największych beneficjentów. Zmniejszenie wsparcia w największym stopniu dotknie jednak jednoosobowe spółki ANR, a więc podmioty aktywne w tworzeniu i upowszechnianie postępu biologicznego. Drugą grupą pod względem odczuwania negatywnych skutków zmian systemu wsparcia bezpośredniego będą rolnicze spółdzielnie produkcyjne.

Wstęp

W strukturze strumienia wsparcia budżetowego rolnictwa polskiego dominują środki finansowe przekazywane z tzw. I filaru WPR (wspólnej polityki rolnej), a więc za pośrednictwem Europejskiego Funduszu Rolniczej Gwarancji (EFRG). Służą one głównie finansowaniu płatności bezpośrednich i wydatków związanych z regulacją rynków rolnych. W nowej perspektywie finansowej, tj. na lata 2014-2020, w ramach tego funduszu łącznie dla Polski zaplanowano 21,15 mld euro. Dodatkowo koperta narodowa przewidziana na wsparcia bezpośrednie została powiększona o około 2,34 mld euro, jako wynik przesunięcia 25% środków przyznanych Polsce z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecznictwo Obszarów Wiejskich (EFRROW). Polska wykorzysta zatem mechanizm elastyczności między filarami, deklarując do końca 2013 roku maksymalnie dopuszczalne zwiększenie finansowania dopłat bezpośrednich ze środków przyznanych naszemu krajowi na rozwój obszarów wiejskich w ramach EFRG [Kulawik 2013]. Zmiana ilości środków budżetowych przeznaczonych na I filar WPR w ujęciu globalnym (wzrost środków unijnych w stosunku do perspektywy 2007-2013 o prawie 70%, a jednocześnie ograniczenie subwencji z budżetu krajowego) nie przełoży się bezpośrednio na poziom transferów do poszczególnych grup gospodarstw rolnych. W nowej perspektywie finansowej kraje członkowskie uzyskały bowiem znaczną elastyczność w zakresie alokacji unijnych środków tytułem dopłat bezpośrednich. Poprzez kształt instrumentów systemu wsparcia i wysokość stawek płatności mogą preferować określone rodzaje gospodarstw rolnych lub ograniczać poziom ich dotowania.

Celem badań było ustalenie zmian w wysokości bezpośredniego wsparcia budżetowego jakie w 2015 roku i w kolejnych latach mogą uzyskać wielkotowarowe przedsiębiorstwa rolne. Starano się również odpowiedzieć na pytanie, jak zmiana systemu dotowania w nowym okresie programowania może wpłynąć na ich sytuację finansową.

Material i metodyka badań

Populacja wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych obejmuje aktywne produkcyjnie gospodarstwa rolne mające 100 i więcej ha użytków rolnych. Na tle pozostałych grup gospodarstw rolnych zbiorowość ta wyróżnia się więc dużą skalą działalności i uzależnieniem produkcji od warunków rynkowych. Cechą charakterystyczną badanej zbiorowości jest brak produkcji przeznaczanej na samozaopatrzenie gospodarstw domowych właścicieli lub jej niewielki udział w produkcji końcowej [Kagan 2013]. Badana populacja nie jest homogeniczną zbiorowością. Uwzględniając formę prawną organizacji jednostek oraz własność majątku można wyróżnić kilka grup przedsiębiorstw o odmiennych cechach w zakresie wyposażenia w potencjał produkcyjny, w tym o stanie posiadania areалу ziemi rolniczej (tab. 1). W badaniu wykorzystano zebrany materiał empiryczny ze wszystkich 43 jednoosobowych spółek Skarbu Państwa Agencji Nieruchomości Rolnych (ANR) funkcjonujących w kraju, a dla pozostałych grup wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych dane gromadzone do sporządzenia rankingu 300 najlepszych przedsiębiorstw rolnych w 2013 roku.

Z punktu widzenia wielkości strumienia środków budżetowych, jakie mogą uzyskać wielkotowarowe przedsiębiorstwa rolne w nowej perspektywie finansowej, ważną kwestią były przyjęte szczegółowe rozwiązania prawne w ustawodawstwie krajowym, co do instrumentów wsparcia bezpośredniego, warunków ich przyznawania oraz przypisaniu im określonej wielkości krajowej koperty finansowej. W ramach systemu wsparcia na lata 2015-2020 została zachowana jednolita płatność obszarowa (JPO), ale równocześnie wprowadzono nowe rodzaje dopłat niepowiązanych z produkcją, tj.: dopłatę za zazielenienie, płatność dodatkową (płatność tzw. pierwszych hektarów), dla posiadaczy bydła i owiec przewidziano płatności związane ze stanem pogłowia zwierząt, a płatność do buraków cukrowych zastąpiła historyczną płatność z tytułu cukru (płatność cukrowa).

Z punktu widzenia wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych najważniejszą zmianą było jednak zastosowanie mechanizmu *capping*, a więc zmniejszenie dopłat z tytułu JPO dla największych gospodarstw rolnych do kwoty nieprzekraczającej 150 tys. euro rocznie. Podstawą prawną tego mechanizmu jest art. 11. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r., który w pkt 1. zakłada zmniejszenie płatności JPO dla gospodarstw uzyskujących ponad 150 tys. euro dopłat z tego tytułu o minimum 5% powyżej tej kwoty. Punkt 2. tego artykułu przewiduje jednak możliwość odjęcia od podstawy kwoty służącej obliczeniu zmniejszenia płatności JPO kosztów pracy związanych z działalnością rolniczą, a więc sumy

Tabela 1. Wybrane cechy potencjału produkcyjno-organizacyjnego poszczególnych grup przedsiębiorstw rolnych w 2013 roku (średnia) i poziom wsparcia budżetowego za 2013 rok

Table 1. Selected aspects of the production- and organization-related potential of groups of agricultural enterprises in 2013 (average) and the level of budget support for 2013

Wyszczególnienie/ <i>Specification</i>	Jednoosobowe spółki ANR/ <i>Shareholder companies of the State Treasury APA</i>	Przedsiębiorstwa prywatne z majątkiem w przewadze/ <i>Private enterprises with predominance</i>		Rolnicze spółdzielnie produkcyjne/ <i>Agricultural production cooperatives</i>
		zakupionym/ <i>of purchased assets</i>	dzierżawionym/ <i>of leased assets</i>	
Liczba obiektów/ <i>Number of facilities</i>	43	74	89	120
Powierzchnia użytków rolnych/ <i>Agricultural area [ha]</i>	2 548,3	696,1	996,9	546,1
Wskaźnik bonitacji UR/ <i>Site index for agricultural land</i>	1,19	1,05	1,01	1,05
Łączna kwota wsparcia budżetowego [tys. zł]/ <i>Total amount of budget support [thous. PLN]</i>	119 995	59 929	97 165	71 144

Źródło: obliczenia własne

Source: own study

Tabela 2. Przewidywane stawki wybranych rodzajów płatności w 2015 roku i kolejnych latach
 Table 2. Expected amounts for selected payment types in 2015 and subsequent years

Rodzaj dopłaty/ <i>Type of payment</i>	Ograniczenie wsparcia/ <i>Reduction of support</i>	Stawka płatności [euro]/ <i>Amount of payment [EUR]</i>
Płatności niepowiązane z produkcją/ <i>Payments not related to production:</i>		
–jednolita płatność obszarowa (JPO) na 1 ha/ <i>single area payment (SAP)</i>	<i>capping</i> maksymalnie 150 tys. euro/ <i>capping, max 150 thous. EUR</i>	107,0
–płatność za zazielenienie na 1 ha/ <i>greening payment per ha</i>	brak/ <i>no</i>	71,8
–dodatkowa płatność (redystrybucyjna)/ <i>redistributive payment</i>	od/ <i>from</i> 3,01 do/ <i>to</i> 30 ha	40,4
Płatności powiązane z produkcją/ <i>Payments related to production:</i>		
–do powierzchni uprawy buraka cukrowego do 1 ha/ <i>for sugar beet farming area to 1 ha</i>	do powierzchni kwotowej/ <i>for quota area</i>	400,0
–do powierzchni uprawy roślin wysoko-białkowych do 1 ha/ <i>for protein crops farming area to 1 ha</i>	maksymalnie do 75 ha/ <i>max to 75 ha</i>	239,6
–do powierzchni uprawy owoców miękkich do 1 ha/ <i>for fruit farming area to 1 ha</i>	brak ograniczeń/ <i>no limits</i>	250,0
–do jednej sztuki bydła/ <i>for cattle per animal</i>	od/ <i>from</i> 3 d/ <i>to</i> 30 szt./ <i>heads</i>	69,0
–do jednej sztuki krowy/ <i>for cows per animal</i>	od/ <i>from</i> 3 d/ <i>to</i> 30 szt./ <i>head</i>	69,2
–do jednej sztuki owcy maciorki/ <i>for sheep per ewe</i>	powyżej/ <i>upper</i> 10 szt./ <i>heads</i>	25,0

Źródło/*Source:* <http://www.arimr.gov.pl>

wynagrodzeń, kosztu ubezpieczeń społecznych oraz podatków od wynagrodzeń. Ustawodawca krajowy ostatecznie jednak przyjął najbardziej restrykcyjny wariant zakładający 100-procentowy poziom redukcji jednolitej płatności bezpośredniej powyżej 150 tys. euro bez możliwości obniżenia podstawy ograniczenia wsparcia o koszty związane z wynagrodzeniem pracowników [Ustawa z dnia 5 lutego 2015 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, Dz.U. z 2015 r. poz. 308, z późn. zm.].

W celu ustalenia przewidywanego poziomu subwencjonowania jaki będą mogły uzyskać wielkotowarowe przedsiębiorstwa rolne posłużono się rachunkiem symulacyjnym uwzględniającym nowe instrumenty wsparcia oraz przewidywane stawki płatności zaprezentowane w tabeli 2.

Wykorzystano dane dla poszczególnych gospodarstw rolnych pochodzące z 2013 roku, jednocześnie w symulacji założono, że pozostały one niezmiennie w 2015 roku. Najważniejszymi założeniami z punktu widzenia obliczeń były te dotyczące niezmiennego stanu posiadania UR kwalifikujących się do JPO, stałej skali i kierunku produkcji roślinnej (powierzchni roślin wysoko-białkowych i uprawy buraków cukrowych) oraz zwierzęcej (liczba utrzymywanego bydła i owiec).

Wyniki badań

Na podstawie przeprowadzonych obliczeń stwierdzono, że jednoosobowe spółki ANR w 2015 roku otrzymają najwyższym poziom subwencji w przeliczeniu na jeden podmiot, co jest naturalną konsekwencją posiadanego największego areалу UR. Jednak w największym stopniu dotknie je również redukcja kwoty JPO, wynikająca z mechanizmu *capping*. Łącznie wsparcie z tego tytułu w tej zbiorowości generalnej zostanie pomniejszone o około 5,7 mln euro rocznie, a więc o ponad jedną trzecią poziomu płatności w przypadku niestosowania ograniczenia wsparcia JPO. Redukcją zostanie objęte ponad 65% przedsiębiorstw, średnio prawie o 204 tys. euro rocznie (tab. 3). Sama zmiana instrumentów wsparcia i stawek płatności pozbawi te przedsiębiorstwa dodatkowo ponad 2,9 mln euro subwencji rocznie względem 2013 roku, a więc o około 68 tys. euro w przeliczeniu na spółkę. Przewidywane jest zatem łączne ograniczenie płatności w tej populacji,

począwszy od 2015 roku, o ponad 8,6 mln euro rocznie względem 2013 roku (28,2% poziomu wsparcia z 2013 roku), czyli w przeliczeniu na jeden podmiot ponad 200 tys. euro.

Drugą grupą, która w największym stopniu straci na nowym systemie wsparcia są spółki z majątkiem w przewadze dzierżawionym. W ich przypadku zmniejszeniem JPO w wyniku zastosowania mechanizmu ograniczenia wsparcia dla największych beneficjentów zostanie objęte prawie 15% spółek, a średnia redukcja w takich podmiotach wyniesie 128 tys. euro rocznie. Przewidywana kwota ograniczenia JPO łącznie wyniesie prawie 1,8 mln euro. Zmiana instrumentów wsparcia bezpośredniego i stawek płatności (bez uwzględniania skutków mechanizmu *capping*) w tej grupie spowoduje dalsze zmniejszenie subwencji o ponad 2,2 mln euro rocznie (średnio prawie 25 tys. euro na spółkę). W sumie przewidywane jest roczne ograniczenie dotowania grupy spółek z majątkiem w przewadze dzierżawionym na kwotę ponad 4 mln euro względem 2013 roku (18,3% poziomu subwencji z 2013 r.), a więc będzie ono niższe średnio na gospodarstwo o 45 tys. euro.

Spółki z majątkiem w przewadze zakupionym, przeciętnie dysponują znacznie mniejszym arealem gruntów rolnych względem dwóch pozostałych grup przedsiębiorstw. Udział spółek z

Tabela 3. Przewidywana kwota wybranych dopłat bezpośrednich w tys. euro naliczonych poszczególnym grupom przedsiębiorstw za 2015 rok i ich zmiana w stosunku do 2013 roku

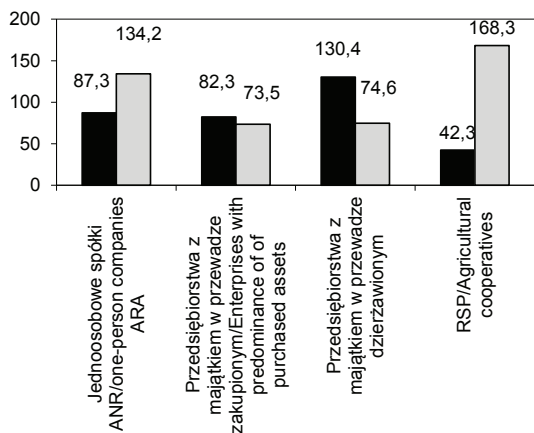
Table 3. Expected amounts for selected direct payments in thousand EUR calculated for each group of enterprises for 2015, and their change against 2013

Rodzaje płatności/ <i>Types of payments</i>		Jednoosobowe spółki ANR/ <i>Shareholder companies of the State Treasury APA</i>	Przedsiębiorstwa prywatne z majątkiem w przewadze/ <i>Private enterprises with predominance</i>		Rolnicze spółdzielnie produkcyjne/ <i>Agricultural production cooperatives</i>
			zakupionym/ <i>of purchased assets</i>	dzierżawionym/ <i>of leased assets</i>	
Jednolita płatność obszarowa/ <i>Single area payment</i>	łącznie/ <i>total</i>	11 257,8	5 195	9 251,8	6 472,8
	średnio/ <i>average</i>	261,8	70,2	165,4	53,9
Dopłata za zazielenienie/ <i>Greening payment</i>	łącznie/ <i>total</i>	7 601,2	3 566,7	6 305,3	4 474,3
	średnio/ <i>average</i>	176,8	48,2	70,8	37,3
Łącznie płatności niepowiązane z produkcją/ <i>Total payments not related to production</i>	łącznie/ <i>total</i>	18 906,3	8 859,8	15 654,9	11 079,0
	średnio/ <i>average</i>	439,7	119,5	237,3	92,3
Łącznie płatności powiązane z produkcją/ <i>Total Payments related to production</i>	łącznie/ <i>total</i>	2 991	1 201	2197	1316
	średnio/ <i>average</i>	70	16,2	24,7	11,0
Zmiana wynikająca z <i>cappingu</i> / <i>Change due to capping</i>	łącznie/ <i>total</i>	-5 708,4	-497,0	-1 795,2	-396,7
	na podmiot/ <i>on subject*</i>	-203,9	-165,7	-128,2	-66,1
Przewidywana zmiana poziomu wsparcia względem 2013 roku/ <i>Expected change in the level of support against 2013</i>	łącznie/ <i>total</i>	-8 616,5	-1 411,1	-4 005,1	-2 038,9
	średnio/ <i>average</i>	-200,4	-19,1	-45,0	-17,0

* średnia ważona obliczona jedynie dla przedsiębiorstw objętych ograniczeniem wsparcia w ramach *cappingu*/
weighted average calculated only for the companies included limiting support within capping

Źródło: obliczenia własne

Source: own study

■ Zysk netto (mln zł) / Net profit [mln PLN]

□ Udział dopłat w zysku netto / Contribution of payments to net profit [%]

uwaga: grupie jednoosobowych spółek ANR obliczenia dokonano dla 41 podmiotów (brak danych o wyniku finansowym dwóch obiektów) / in a group of one-person companies ANR calculation is made for 41 subjects (no data on the outcome of financial two objects)

Rysunek 1. Saldo zysku i strat netto w badanych grupach w 2013 roku oraz jego relacja do naliczonych subwencji

Figure 1. Net profit or loss in analysed groups in 2013 and ratio to subsidies calculated

Źródło: obliczenia własne

Source: own study

spółdzielnie wyniesie 13,7 tys. euro rocznie, a po uwzględnieniu ograniczenia JPO dla największych beneficjentów, o 17 tys. euro rocznie. RSP charakteryzowały się jednak najwyższą wrażliwością wyniku finansowego na zmianę poziomu wsparcia budżetowego (rys. 1). Według danych z 2013 roku RSP bez dopłat budżetowych nie byłyby one w stanie uzyskać zysku finansowego netto (po uwzględnieniu opłaty pracy członków spółdzielni). Łączna kwota subwencji przekraczała bowiem prawie o 70% wysokość wykazanego wyniku finansowe netto.

Kolejną grupą o wysokiej wrażliwości na zmianę poziomu subwencjonowania były jednoosobowe spółki ANR. W 2013 roku również w ich przypadku kwota subwencji budżetowych przekroczyła o jedną trzecią kwotę zysku finansowego netto. Natomiast w przedsiębiorstwach prywatnych z majątkiem w przewadze zakupionym i dzierzawionym około jedna czwarta zysku netto pochodziła z podstawowej działalności operacyjnej (zysk ze sprzedaży produktów), a więc ich wrażliwość na zmianę subwencjonowania była najniższa.

Na ostateczny poziom wsparcia bezpośredniego wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych będzie miał również wpływ zastosowany przelicznik wymiany euro na złotego przyjęty do ustalenia stawek płatności w rodzimej walucie. W przypadku, gdy kurs wymiany euro na złotego ogłaszany przez Europejski Bank Centralny w kolejnych latach 30 września danego roku będzie się kształtował poniżej 4,2288 (kurs przyjętego do ustalania stawek w 2013 roku), będzie to dodatkowy czynnik pogłębiający różnice w wysokości naliczanych dopłat za dany rok względem roku bazowego. Dotychczasowe obserwacje zmiany wyceny waluty krajowej wskazują na to, że naliczenie dopłat za 2015 rok nastąpi w warunkach znacznej aprecjacji złotego względem euro. Przewiduje się więc pogłębienie różnic w wysokości poziomu wsparcia w 2015 roku względem 2013 roku przez

majątkiem w przewadze zakupionym objętych mechanizmem *capping* będzie wynosił jedynie 4%, dlatego pomimo przewidywanej redukcji JPO dla tej grupy o prawie 0,5 mln euro, średnie ograniczenie płatności w spółkach objętych tym mechanizmem wyniesie aż 165 tys. euro. Relatywnie przedsiębiorstwa tej grupy w najmniejszym stopniu odczują zmianę pozostałych elementów systemu dopłat bezpośrednich. Bez uwzględnienia mechanizmu *capping* średnie zmniejszenie dopłat względem 2013 roku wyniesie 12,4 tys. euro, a łączne ograniczenie dopłat bezpośrednich szacowane jest na 19,1 tys. euro. Redukcja wsparcia w tej grupie będzie więc najniższa, gdyż dopłaty zostaną ograniczone o 12,3% względem poziomu wsparcia z 2013 roku.

W najmniejszym stopniu efekty ograniczenia wsparcia dla największych beneficjentów JPO odczują rolnicze spółdzielnie produkcyjne (RSP). Jedynie 5% badanych RSP zostanie objętych skutkami redukcji JPO, średnio na kwotę 66 tys. euro rocznie. Jednak w ich przypadku zmiana instrumentu dopłat bezpośrednich i stawek przyniesie największą redukcję dopłat względem 2013 roku (prawie 11,5%) bez uwzględniania skutków mechanizmu *capping*. Przeciętne ograniczenie subwencji w przeliczeniu na

czynnik kursu wymiany walut. Trudno z kolei stwierdzić jaki będzie kurs wymiany euro na złotego w kolejnych latach, a więc jak będzie on wpływał na poziom subwencjonowania rolnictwa w kraju.

Podsumowanie i wnioski

W nowej perspektywie finansowej na lata 2015-2020, poziom dotowania wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych ulegnie ograniczeniu we wszystkich badanych grupach. Oczekiwane ograniczenie poziomu subsydiów spowoduje pogorszenie rentowności działalności gospodarczej, a tym samym efektywności finansowej badanej zbiorowości. Wsparcie budżetowe należy traktować jako bezpośrednią stymulantę konkurencyjności gospodarstw rolnych [Józwiak 2014], tak więc oczekiwane jest przynajmniej w krótkim okresie pogorszenie pozycji konkurencyjnej wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych względem małych i średnich gospodarstw rolnych.

Redukcja wsparcia w największym stopniu dotknie jednoosobowe spółki ANR, z uwagi ograniczenia wsparcia JPO w ramach mechanizmu *capping*. Zmniejszenie dopłat spowoduje znaczne ograniczenie zysku finansowego netto, a w konsekwencji może przełożyć się na ograniczenie nakładów na prowadzenie przez tę grupę gospodarstw prac z zakresu tworzenia i upowszechniania postępu biologicznego i przynieść negatywne skutki społeczne. Drugą grupą pod względem stopnia odczuwania negatywnych skutków zmian systemu wsparcia bezpośredniego będą RSP. Zmniejszenie subwencjonowania tej grupy przedsiębiorstw spowoduje ograniczenie nakładów inwestycyjnych, poziomu wynagradzania członków spółdzielni, a pośrednio będzie czynnikiem przyspieszającym proces likwidacji części RSP w kraju.

Literatura

- Józwiak W. (red.). 2014: *Efektywność, koszty produkcji i konkurencyjność polskich gospodarstw rolnych obecnie i w perspektywie średnio- oraz długoterminowej*, Program Wieloletni 2011-2014, nr 144, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 11-19.
- Kulawik J. (red.). 2013: *Dopłaty bezpośrednie i dotacje budżetowe a finanse oraz funkcjonowanie gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych (3)*, Program Wieloletni 2011-2014, nr 82, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 80-83.
- Kagan A. 2013: *Stan i perspektywy wielkotowarowych przedsiębiorstw rolnych w Polsce*, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 35-47.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 637/2008 i rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009. Ustawa z dnia 5 lutego 2015 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego*, Dz.U. z 2015 r. poz. 308, z późn. zm.

Summary

The article discusses the effects for Polish large-scale agricultural enterprises of introducing in 2015 the new direct support scheme and payment amounts. On the basis of a simulation it was possible to establish the amount of subsidies that would likely be granted to enterprises under analysis. The former were compared with the level of support as calculated for 2013. This leads to a conclusion that under the new financial perspective, the subsidy level for large-scale agricultural enterprises will diminish significantly due to changes in subsidy instruments and the reduced single area payment for the largest beneficiaries. However, the decrease in support will have the greatest negative impact on shareholder companies of the State Treasury APA, which are active in creating and popularising biological progress. The second group that will be affected the most by the changes in the direct support scheme will be the agricultural production cooperatives

Adres do korespondencji
mgr inż. Adam Kagan
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
Zakład Ekonomiki Gospodarstw Rolnych
ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa, tel. (22) 505 45 63
e-mail: kagan@ierigz.waw.pl